

EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI: POTANSİYELİ VE GELECEĞİ

Selim SEÇKİN

Misafir Araştırmacı

Analiz No : 2020 / 2

20.01.2020

Tarihçe

1985 yılında oluşturulan Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)nin kökenleri 1955te kurulan CENTO[1]ya kadar ulaşmaktadır. Bir savunma örgütü olan CENTO zaman içerisinde haberleşme ve ulaşım üzerinde yoğunlaşan kalkınma programları vasıtasıyla ekonomik bir nitelik de kazanmıştır[2]. İlerleyen süreçte teşkilatın ekonomik yanını teşkil eden, 1964 yılında İstanbulda kurulan ve 1977 yılında İzmir Antlaşması ile yasal statüsü oluşturulan Kalkınma için Bölgesel İşbirliği (KBİ) örgütü kurulur. Bu örgüt günümüzdeki EİTnin temeli olarak görülmektedir.

KBİ köklü bir ortak tarihi ve kültürel mirasa sahip ülkeler olan Türkiye, Pakistan ve İran tarafından kurulmuştur. Dönemin koşulları değerlendirildiğinde bu işbirliği platformunun etkin ve üye ülkelerinin ilişkilerinin geliştirilmesi açısından yararlı bir nitelik taşıdığından bahsedilebilir.

Ancak 1979 yılında İranda meydana gelen rejim değişikliği sonrasında KBİnin de faaliyetleri giderek azalmış ve örgüt işlevsiz bir hale dönüşmüştür. Öte yandan işlevsel bir örgütün eksikliği bölgesel bütünleşmenin sağlanması açısından net bir şekilde hissedilmiştir. Hissedilen bu eksiklik neticesinde 1985te Türkiye, Pakistan ve İran öncülüğünde bu sefer Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) adıyla işbirliği tekrar tesis edilmiştir.

EİTnin Temel Hedefleri ve Potansiyeli

EİTnin temel işlevleri üye ülkelerin sürdürülebilir ekonomik kalkınması, ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve bölge içi ticaretin teşvik edilmesi, EİT bölgesinin artan dünya ticaretinde daha fazla rol alması, üye ülkelerin birbirleriyle ve dünya ile bağlantısını sağlayan ulaştırma ve haberleşme altyapısının geliştirilmesi, ekonomik serbestleşme ve

özelleştirme, EİT bölgesinin kaynaklarının harekete geçirilmesi, EİT bölgesinin tarım ve sanayi potansiyelinin etkin kullanımı; uyuşturucu ticaretinin önlenmesi, ekoloji ve çevrenin korunması ve EİT Bölgesindeki halklar arasında tarihi ve kültürel bağların güçlendirilmesi, bölgesel ve uluslararası örgütlerle karşılıklı yararlı işbirliğinin tesis edilmesidir[3].

EİT, bu hedefler doğrultusunda ülkemizin üye ülkeler ile ilişkilerinin geliştirilmesinde çok yönlü bir platform olarak dikkati çekmektedir.

1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin dağılmasından sonra Orta Asya Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını ilan etmesi ile bölgedeki işbirliği ve fırsatlar açısından yeni bir döneme girildiği belirtilebilir.

1992 yılında İslamabadda yapılan olağanüstü Bakanlar Konseyi Toplantısında Afganistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan da örgüte üye olarak kabul edilmişler ve üye sayısı 10a yükselmiştir.

Belirtilen ülkelerin EİTye üye olmasıyla birlikte EİT coğrafi olarak Çin, Rusya ve Avrupanın ortasında kalan bir alanda konumlanmıştır. Salt bu husus dahi örgütün günümüzdeki potansiyelini ortaya koymaktadır. Buna ek olarak 440 milyonu aşkın bir nüfus ve 8 milyon km^2 yüzölçümü ile EİT gerek bölgede gerekse küresel anlamda ekonomi, ticaret, ulaşım ve enerji alanlarında önemli bir güç olma potansiyeli taşımaktadır.

Günümüzde gerçekleştirilmeye çalışılan hedefler de bir bakıma bu önemli potansiyelin üye ülkelerce benimsendiğinin ve artık değerlendirilmesi gerektiği yönündeki iradenin göstergesidir. Bu doğrultuda EİT 2025 Vizyonu belgesinin de incelenmesinde fayda bulunmaktadır.

Söz konusu belgede gelişmiş işbirliği ortamı ile EİTnin eğitim düzeyi yüksek toplumlar ve gelişmiş yönetişim vasıtasıyla bölgesel bütünleşmeye, sürdürülebilir ekonomilere ve serbest ticaret bölgesine olanak sağlaması amaçlanmaktadır[4]. Bunlara ek olarak ticaret, ulaşım ve bağlantısallık, enerji, turizm, ekonomik büyüme ve üretim, sosyal refah ve çevre konularında da işbirliğinin geliştirilmesi bu Vizyon belgesinin ana hedeflerini oluşturmaktadır.

EİTnin 2025 Vizyonu çerçevesinde özellikle ticaret ve ulaşım alanlarında örgüt içerisindeki işbirliği ortamının sağlanması ve daha da geliştirilmesine yönelik önemli gelişmeler yaşanmıştır. 2015 yılında EİT üye ülkeler içerisindeki ticaret hacmi 648 milyar Amerikan Dolarına ulaşmıştır. Bu Vizyon çerçevesindeki stratejik hedef de bu hacmin artırılmasıdır. Buna ek olarak, EİTnin küresel ticarette de ithalat değerinin azaltılması ve ihracatın artırılması ön plana çıkmaktadır.

Bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde EİT Ticaret Antlaşması (EİTTA) ve EİT Transit Ticaret Antlaşması (TTA)nın önem arz ettiği belirtilmelidir. Bu antlaşmalara taraf olan üye ülke sayısının artırılması şüphesiz hedeflen ticaret rakamlarının yakalanmasında önemli bir etken olacaktır.

Ayrıca, özellikle üye ülkeler arasında transit geçişleri kolaylaştırma hedefi güden TTA ile tariflerin azaltılması ve tarife dışı engellerin kaldırılmasıyla üye ülkeler arasındaki

ekonomik işbirliğinin güçlendirileceği ve ortak prensipler temelinde ticaretin artırılacağı belirtilmelidir[5].

2008den bu yana yürürlükte olan EİTTAnın 2025 yılı itibariyle EİT 2025 Vizyonu çerçevesinde Afganistan, İran, Pakistan, Tacikistan ve Türkiye tarafından uygulanarak serbest ticaret bölgesine geçilmesi öngörülmektedir.

Ticaretin yanı sıra ulaşım alanındaki gelişmeler de EİT üyesi ülkeler arasındaki işbirliğini geliştirecek bir başka alandır. Bu çerçevede EİT Vizyon 2025, EİTnin ulaşım alanındaki çabalara verdiği önemin anlaşılması açısından önemli bir belgedir. Nitekim ilgili belgede de bahsedildiği üzere ulaşım koridorlarının kolaylaştırılması ile ticaret alanında yapılan antlaşmaların etkisinin daha da artacağı belirtilmektedir. Dolayısıyla bir bakıma ulaşım alanında sağlanmak istenen işbirliği ortamının ticaretteki hedefler açısından tamamlayıcı bir rolü bulunduğundan bahsedilebilir.

10 üyesi bulunan EİTde sadece üç ülkenin deniz kıyısı bulunurken geri kalan yedi ülkenin karalarla çevrilmiş olması da ulaşım ve dolayısıyla ticarete ilişkin örgüt hedefleri bakımından üzerinde durulması gereken bir husustur.

Türkiye, Pakistan ve İran, EİT üyesi ülkeler arasında denize kıyısı olan ülkelerdir. Dolayısıyla ulaşım ve ticaret alanında diğer üye ülkelere nazaran daha farklı konumda bulunduklarından bahsedilebilir. Bununla beraber, İranın ilerleyen bölümlerde de bahsedileceği üzere yaşadığı sıkıntılar aslında bu ülkenin var olan deniz ulaşım imkânlarını kısıtlamaktadır. Dolayısıyla, özellikle deniz ulaşımı bakımından Türkiye ve Pakistanın pozisyonları çok önemlidir. Kaldı ki bu husus; Türkiye ve Pakistanın imzalayacakları serbest ticaret antlaşması ile daha da önem kazanacak ve yasal bir zemine oturtulmuş olacaktır.

Gerek EİTnin coğrafi konumu gerekse ulaşım ve ticaret hedeflerinden bahsedilirken sadece bölge için değil küresel ölçekte çok önemli bir proje olan ve Çin Devlet Başkanı Xi tarafından 2013 yılında resmi olarak açıklanan Bir Kuşak Bir Yol projesinden de bahsetmek gerekmektedir. Bir Kuşak Bir Yol projesinin temel amacı Çin ile Avrupa arasında kesintisiz bir ulaşım ve ticaret ağı oluşturmaktır. Bu bakımdan proje yeni İpek Yolu olarak da adlandırılmaktadır.

Bu doğrultuda gerek karayolu gerek denizyolu ulaşımına yönelik Çinin önemli projeleri hayata geçirilmektedir. Ülkemizin de destek verdiği bu projelerle EİT coğrafyasının Çin ile Avrupa arasında bir köprü görevi üstlendiği belirtilebilir. Bu da gerek üye ülkelerin gerek EİTnin gerekse küresel ekonominin gelişimi açısından önemli bir ticari potansiyeli ifade etmektedir. Ayrıca, bu projenin tam da EİT üyesi ülkeleri kapsadığı unutulmamalıdır[6].

EİT ve Türkiye

EİT coğrafyasının en batısında yer alan ve işlevsel iki denizyolu ulaşımından birine sahip ülke olan Türkiye bakımından EİT tarih boyunca önemli bir konumda olmuştur. Ülkemizin dış politikada bölgesel istikrara ve işbirliği gösterdiği hassasiyet bağlamında EİT önemli bir

bölgesel örgüt olarak dikkati çekmektedir.

SSCB yönetimi dolayısıyla Orta Asya Cumhuriyetleri ile uzun bir süre istenilen ilişkiler kurulamamıştı. Ancak SSCBnin yıkılmasıyla kurulan Türk Cumhuriyetleri ile kuruldukları günden itibaren siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler geliştirilmesi ülkemizin önceliklerinden olmuştur. Bu kapsamda 1992 yılında bahsi geçen Türk Cumhuriyetlerinin de EİTye üye olması ülkemizin bölge devletleri ile arzu ettiği ilişkilerin oluşturulmasına olanak sağlamaktadır.

Türkiye, EİT 8-9 Kasım 2019 tarihlerinde Antalyada düzenlenen 24. Kıdemli Memurlar ve Bakanlar Konseyi Toplantıları sonucunda EİT dönem başkanlığını Tacikistandan devralmıştır. Bu Türkiyenin EİTdeki dördüncü dönem başkanlığı olmaktadır. *EİT ve Türkiyenin Dönem Başkanlığı* başlıklı ve 11 Kasım 2019 tarihli yazımızda da bahsedildiği üzere bu gelişme EİT nezdinde ülkemizin daha aktif bir politika izlemesine vesile olacaktır [7].

Özellikle Yeniden Asya açılımı kapsamında EİTnin öneminin Türkiye açısından daha farklı bir pozisyona ulaştığı belirtilebilir. Yeniden Asya politikası ile ülkemizin Asyadaki işbirliği fırsatlarının geliştirilmesinde EİT ve EİT dönem başkanlığının bir çıpa olarak kullanılması hem bölgesel istikrar hem de işbirliği açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Kaldı ki, bölgedeki varlığını kuvvetlendirmek isteyen Rusya ve Çinin yanında Trans Atlantik yapı içerisinde önemli bir yeri olan Türkiyenin bölge ülkelerinin demokratikleşme ve küresel piyasalar ile bütünleşmeyi sağlamada önemli bir görev üstlenebileceği unutulmamalıdır.

Özellikle Asyanın öneminin geçmiş yıllara nazaran farkına varmaya başlayan bir Avrupa Birliği için Türkiye vasıtasıyla bu coğrafyalarla işbirliği mekanizmasını oluşturması çok daha olanaklıdır. Türkiyenin gerek EİT coğrafyası ile gerek Asyanın tamamı ile olan siyasi, ekonomik, kültürel, dini ve insani ilişkileri göz önüne alındığında ülkemizi dışlayarak buradaki ülkeler ile işbirliği ve bütünleşme hedefleri içeren her türlü planın sonuçsuz kalacağı açıktır.

EİTnin Karşı Karşıya Kaldığı Sınamalar

Tüm bu önemli potansiyele ve somut işbirliğine rağmen EİTnin bölgesel ve küresel güç olma bakımından sahip olduğu potansiyele ulaşamadığı açıktır. Bu durumda özellikle üye ülkeler olan İran ve Afganistandaki gelişmelerin etkili olduğu unutulmamalıdır. Nitekim bu ülkelerdeki olumsuz gelişmeler, bölgenin tamamında olduğu üzere EİT nezdinde de aksaklıklara sebep olmaktadır. Bu hususun en somut örneklerinden biri olarak EİT ve örgütün ulaşım ticaret alanındaki hedeflerine tam anlamıyla ulaşamaması gösterilebilir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere, EİT üye ülkeler arasında Türkiye, Pakistan ve İranın denize kıyısı bulunmaktadır. Buna ek olarak İranın kontrolünde olan Hürmüz Boğazı küresel petrol ticaretinde en önemli suyollarından biridir. Ancak gerek bu boğazda yaşanan gerilimler gerek İranın Ortadoğu coğrafyasındaki faaliyetleri gerekse İrana uygulanan ambargoların

EİTnin de ticaret ve ulaşım alanlarındaki hedeflerini olumsuz etkilemektedir.

Benzer şekilde EİT üye ülkelerinden Afganistanın da içinde bulunduğu istikrarsız ortamın bölge üzerindeki olumsuz etkileri gözlenmektedir.

Sonuç

EİT, bölgesel bir ekonomik işbirliği örgütü olsa da siyasi ilişkiler ve ekonomik ilişkilerin birbirlerine olan etkileri düşünüldüğünde bu örgütün sadece ekonomik bir nitelik taşıdığını söylemek doğru olmayacaktır. Bu bakımdan ülkemiz açısından da gerek stratejik gerekse ekonomik hedeflerini gerçekleştirmesinde önemli bir zemin oluşturan EİTde belirtilen potansiyelin etkin bir şekilde kullanımı üye ülkeler arasındaki işbirliğinin ve bölgesel istikrarın sağlanmasına bağlıdır.

Asyanın öneminin küresel güçler tarafından bir kere daha anlaşıldığı günümüzde EİT özellikle Avrupa ve Asya arasındaki jeopolitik konumu itibariyle köprü görevi üstlenebilir ve üye ülkelerin gelişimine olumlu katkılar sağlayabilir.

Her ne kadar EİT ve üye ülkeler sınamalarla karşılaşmakta olsa da, EİTnin yukarıda bahsedildiği üzere çok önemli bir potansiyeli olduğu unutulmamalıdır. Buna ek olarak, EİT var olan potansiyelinin gerek batı gerekse doğu kaynaklı projelerle çok daha çeşitlendirilmesi de mümkündür.

Şüphesiz bu fırsatlar hem bölgenin hem de küresel istikrar, barış ve refah ortamının sağlanmasına önemli katkılar sağlayacaktır. Ülkemiz de Batı ile Doğu arasındaki konumu ile bu çabaların merkezinde katkı sunabilecektir.

[1] Detaylı bilgi için: Central Treaty Organization, Britannica, Erişim Tarihi: 14 Ocak 2020 https://www.britannica.com/topic/Central-Treaty-Organization

[2] Adem Üzümcü ve Mehmet Dikkaya, Ekonomik İşbirliği Örgütünün (ECO) Gelişimi, Potansiyeli ve Dinamikleri, *Stratejik Araştırma Dergisi*, 2007, 17.

[3] Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, T.C. Dışişleri Bakanlığı, Erişim Tarihi: 13 Ocak 2020, http://www.mfa.gov.tr/ekonomik-isbirligi-teskilati-_eit_.tr.mfa

[4] ECO Vision 2025 and Implementation Framework, Erişim Tarihi: 13 Ocak 2020, http://www.eco.int/parameters/eco/modules/cdk/upload/content/general_content/3624/150648649120

[5] Dinara Taldybayeva, EİT Bölgesinin Ulaşım Potansiyeli, *Avrasya Araştırma Enstitüsü*, 25 Kasım 2019.

[6] Pakistan ile Türkiye Arasındaki STAda Son Aşamaya Gelindi TIMETURK, Erişim Tarihi: 28 Şubat 2017, https://www.timeturk.com/pakistan-ile-turkiye-arasindaki-sta-da-son-asamaya-gelindi/haber-506313

[7] Selim Seçkin, EİT ve Türkiyenin Dönem Başkanlığı, Avrasya İncelemeleri Merkezi, Erişim Tarihi: 14 Ocak 2020, https://avim.org.tr/tr/Yorum/EIT-VE-TURKIYE-NIN-DONEM-BASKANLIGI

Yazar Hakkında :

Selim Seçkin, 2016 yılında İ.D. Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi □□□□ mezun olmuştur. Mezuniyetinin ardından 2017 yılında Ankara Üniversitesi Özel Hukuk Bölümü □□□ tezli yüksek lisans programına başlamış olup yüksek lisans tez çalışmalarına devam etmektedir. Ayrıca, 2017 yılından bu yana Ankara Barosu'na kayıtlı olarak serbest avukatlık yapmaktadır.
Ağustos 2019'da Misafir Araştırmacı olarak AVİM'e katılmıştır.

Atıfta bulunmak için: SEÇKİN, Selim. 2026. "EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI: POTANSİYELİ VE GELECEĞİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2020 / 2. Ocak 20. Erişim Ekim 30, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Analiz/EKONOMIK-ISBIRLIGI-TESKILATI-POTANSIYELI-VE-GELECEGI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır